

**Interpretacja
dla ochrony
dziedzictwa**

Turystyka
zrównowazona

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

KONFERENCJA

Interpretacja dla ochrony dziedzictwa.

Turystyka zrównoważona (2023)

Konferencja z cyklu „Interpretacja dla ochrony dziedzictwa” to spotkanie osób z różnych dziedzin, obszarów badawczych i aktywności społecznych, które prezentują swoje refleksje na temat problematyki ochrony i interpretacji dziedzictwa. Konferencja stanowi część debaty, realizowanej od 2019 roku. Inicjując działalność naukowo-badawczą Poznańskie Centrum Dziedzictwa dąży do rozwijania pojęcie interpretacji, aby było odpowiednim narzędziem ochrony dziedzictwa. W centrum dyskusji stoi zagadnienie publicznego dyskursu dziedzictwa, które chcemy analizowany jest z różnych perspektyw współczesnej nauki i praktyki dotyczącej dziedzictwa, pamięci, edukacji i turystyki.

Tematem wiodącym tegorocznej edycji konferencji jest turystyka zrównoważona. Zjawisko turystyki pozostaje w ścisłych relacjach z szeroko pojętym dziedzictwem. Doświadczenie materialnej, niematerialnej i przyrodniczej spuścizny opiera się na relacjach zakorzenionych w kulturze oraz kreowanych poprzez interpretację dziedzictwa. Fenomen turystyki ma niebagatelny wpływ na wszystkie podmioty uczestniczące w tym procesie: zarówno samych odbiorców, jak i zarządców, opiekunów dziedzictwa, ale także faktycznych depozytariuszy – społeczności lokalnej. Dominujące współcześnie podejście postuluje turystykę zrównoważoną.

Będąc odpowiedzią na koncepcję zrównoważonego rozwoju, turystyka o takim charakterze zakłada zintegrowane zarządzanie dziedzictwem oraz aktywnością turystyczną w celu zminimalizowania negatywnego wpływu na środowisko naturalne oraz kulturę lokalną, przy jednoczesnym zachowaniu pozytywnego

wpływu społecznego i ekonomicznego. Tak zarysowana koncepcja funkcjonuje jako uniwersalna idea, ugruntowana w strategicznych dokumentach i promowana m.in. przez Światową Organizację Turystyki czy Unię Europejską. Jak dzisiaj wyglądają postulaty zrównoważonej turystyki? Jak na tym tle rysuje się koncepcja interpretacji dziedzictwa?

Kryzys pandemiczny, kryzys energetyczny, kryzys ekonomiczny oraz kryzys migracyjny i konsekwencje wojny w Europie stanowią wyzwanie i mogą być punktem wyjścia do dyskusji na temat celów i modeli zrównoważonej turystyki. Jednym z narzędzi i potencjalnych źródeł do dyskusji kreującej nowe wartości turystyki może być koncepcja interpretacji dziedzictwa, praktykowana w nowoczesnej formie od początku XX wieku a opisana przez Freemana Tildena w 1957 roku. Czy opracowane blisko 70 lat temu zasady mogą stać się skuteczną metodą i narzędziem w rozwoju turystyki? Dzieło Freemana Tildena powstało w wyniku jego doświadczeń zawodowych. Trafne i genialne spostrzeżenia wynikały z praktyki obcowania zarówno z dziedzictwem, jak i turystami. On sam, jako bacny obserwator – ale też i „czuły narrator” – zbudował pomiędzy nimi relacje dając obu stronom korzyści. Dziedzictwu zrozumienie, szacunek i ochronę, a turystom zupełnie nową jakość doświadczeń.

Jak zatem interpretacja dziedzictwa kształtuje turystykę? Na ile może wpływać na jej charakter? Na czym współcześnie polegać powinna turystyka zrównoważona? A może powinniśmy określać i kształtować ją jako odpowiedzialną, wrażliwą lub rezyliентną?

RADA NAUKOWA

dr Monika Herkt

Bartosz Małolepszy

Jan Mazurczak

prof. UZ dr hab. Armin Mikos von Rohrscheidt

prof. UAM dr hab. Alina Zajadacz

prof. UEP dr hab. Piotr Zmyślony

SEKRETARZ

Michał Kępski

ORGANIZATOR

Poznańskie Centrum Dziedzictwa

PARTNERZY

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna

WYDARZENIE OBJĘTE HONOROWYM PATRONATEM

POLSKIEJ ORGANIZACJI TURYSTYCZNEJ

12.10 ————— czwartek

SESJA OTWIERAJĄCA
10.00-11.30

—————→ **Powitanie**

Monika Herkt (Poznańskie Centrum Dziedzictwa)

Antoni Szczuciński (Rada Programowa Poznańskiego Centrum Dziedzictwa)

—————→ **Turystyka zrównoważona – czy to jeszcze trend?**

Jacek Janowski (Polska Organizacja Turystyczna)

—————→ **„Gdy serce nie chce, rozum nie pomoże”.**

**O wykorzystaniu potencjału interpretacji dziedzictwa
w społecznej rewolucji na rzecz zrównoważonego rozwoju**

Bartosz Małolepszy (Poznańskie Centrum Dziedzictwa)

Bartosz Małolepszy

Poznańskie Centrum Dziedzictwa

„Gdy serce nie chce, rozum nie pomoże”. O wykorzystaniu potencjału interpretacji dziedzictwa w społecznej rewolucji na rzecz zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój jest jak rewolucja, do udziału w której trzeba zaangażować szerokie masy. To przewrót na wielką skalę w sposobie myślenia i zachowania. Chodzi nie tylko o społeczne bierne zaakceptowanie nowych wzorców postaw, ale zbudowanie wewnętrznych, głębokich przekonań o ich zasadności i słuszności. Aby osiągnąć zakładane cele i rezultaty tej rewolucji, trzeba sięgnąć po wiele środków i narzędzi, które przemówią do rozumu ale i do natury człowieka: wpłyną na racjonalne działania, ale też zmienią mentalność. Jaką rolę w tej rewolucji mogą odegrać instytucje kultury?

Z pomocą w odpowiedzi na to pytanie pojawia się Freeman Tilden, który o zrównoważonym rozwoju – choć innymi słowami – pisał już ponad 60 lat temu. W centrum jego rozważań stoi człowiek oraz jego relacje z szeroko pojętym dziedzictwem. Wspólnie tworzą integralną całość, w której człowiek próbuje odnaleźć swoje miejsce i zrozumieć istotę i znaczenie otaczającej go spuścizny: kulturowej i przyrodniczej. Jego potrzeby poznawcze stają się geną przemian wewnętrznych, skutkujących ukształtowaniem nowej postawy wobec dziedzictwa. Filozofia ta ujęta została w cyklu „odkryć – zrozumieć – uszanować – ochronić”, który odwołuje się do rozumu i duszy człowieka.

Świat i branża kultury pełniąc określoną misję, realizując statutowe zadania związane z opieką nad dziedzictwem mają możliwości społecznego oddzia-

ływania, które można wykorzystać na rzecz zrównoważonego rozwoju. Korzystając w praktyce z teorii interpretacji dziedzictwa mogą wpływać w zamierzony sposób na odbiorców: dać impuls dla umysłu, inspirację dla duszy, które zainicjują wspomniany cykl. Jego finałem jest poczucie konieczności ochrony, tego co najcenniejsze w naszym otoczeniu – wspólny cel teorii interpretacji i zrównoważonego rozwoju.

Bartosz Małolepszy – zastępca dyrektora ds. programowych Poznańskiego Centrum Dziedzictwa – instytucji kultury Miasta Poznania. Współautor koncepcji marek zarządzanych przez PCD: Bramy Poznania, Centrum Szyfrów Enigma, Traktu Królewsko-Cesarskiego. Autor licznych produktów turystycznych związanych z interpretacją dziedzictwa, w tym projektu Fest Fyrtel, bazującego na partycypacyjnym odkrywaniu dziedzictwa z lokalną społecznością. Z zamiłowania i z wykształcenia turysta oraz urbanista z dużą praktyką w zakresie realizacji projektów kulturalnych związanych z procesem rewitalizacji miast.

- **Powieści Kateřiny Tučkové a zjawisko hipertrofii turystycznej (studium przypadku)**
Kamila Woźniak, Magdalena Matkowska-Jerzyk (Uniwersytet Wrocławski)
- **Bartnictwo wobec założeń turystyki zrównoważonej – szanse, zagrożenia i praktyka. Perspektywa antropologiczna**
Karolina Echaust (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
- **Turystyka archeologiczna jako formuła interpretacji dziedzictwa w kontekście zrównoważonego rozwoju**
Michał Pawleta (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
- **Festiwale organowe w kontekście turystyki zrównoważonej i interpretacji dziedzictwa**
Sebastian Bernat (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

MODERACJA

Piotr Zmyślony (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu)

Dr Kamila Woźniak

Dr Magdalena Matkowska-Jerzyk

Uniwersytet Wrocławski

Powieści Kateřiny Tučkové a zjawisko hipertrofii turystycznej (studium przypadku)

Planowany referat będzie stanowił studium przypadku odnoszące się do dwóch tekstów literackich czeskiej pisarki Kateřiny Tučkové: *Boginie z Žitkovéj* (*Žitkovské bohyně*, wyd. 2012) oraz *Bílá voda* (wyd. 2022, polskie wydanie ukaże się prawdopodobnie w 2024 r.). Teksty te posłużą jako podstawa do zobrazowania i przeanalizowania zjawiska hipertrofii turystycznej.

Autorki referatu przedstawia genezę i istotę hipertrofii w odniesieniu do miejscowości opisanych we wspomnianych powieściach: wsi *Žitková*, położonej w Białych Karpatach, oraz *Bílá Voda* leżącej na pograniczu polsko-czeskim. Pierwsza stała się światowym fenomenem, kiedy po opublikowaniu powieści Tučkovéj, zaczęły ją odwiedzać setki turystów z całego świata. Natomiast miejscowość *Bílá Voda* stała się sławna po opublikowaniu drugiej z wymienionych powieści. Burzliwa i trudna historia tego miejsca, dotąd mało znana, zaczęła przyciągać m.in. entuzjastów tanatoturystyki. Autorki referatu, na podstawie przeprowadzonych rozmów z mieszkańcami obu miejscowości, turystami i samą pisarką, zastanowią się nad wpływem hipertrofii na życie ich mieszkańców i rozwój tych osad. Zwrócą uwagę na siłę literackiego przekazu, który swym oddziaływaniem i w różnych kontekstach wpłynął pozytywnie, ale i negatywnie na rozwój całego regionu i jego pamięć kulturową.

Kamila Woźniak - adiunkt w Zakładzie Bohemistyki w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, literaturoznawczyni. Zainteresowania naukowe: historia literatury czeskiej i polskiej pierwszej połowy XX wieku; gnostycyzm, mistyka i filozofia w literaturze, teoria archetypów C. G. Junga, awangarda lat 20. i 30. XX wieku, surrealizm, ekfrazy i infrazy w literaturze i fotografii, motywy pamięci w literaturze i sztuce, somatopoetyka. ORCID: 0000-0003-2756-4351

Magdalena Matkowska-Jerzyk - adiunkt w Zakładzie Bohemistyki w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, językoznawczyni. Zainteresowania naukowe: fenomen firmy Bat'a ze szczególnym uwzględnieniem języka reklamy i propagandy; antroponimia; przekład – głównie audiowizualny; lingwistyka kulturowa; antropolingwistyka; media i reklama jako nośniki zjawisk językowych; projekty transgraniczne i ich wykorzystanie w polsko-czeskiej współpracy. ORCID: 0000-0002-4213-4694

Karolina Echaust

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Bartnictwo wobec założeń turystyki zrównoważonej – szanse, zagrożenia i praktyka. Perspektywa antropologiczna

Wystąpienie jest efektem antropologicznych badań terenowych, które prowadziłam w latach 2018-2022 w Polsce, wśród społeczności bartników. W 2016 r. bartnictwo zostało wpisane na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a w 2020 r. dokonano wpisu kultury bartniczej na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO. Badana społeczność to grupa zróżnicowana pod względem zawodowym, specjalizacji i praktyk. Momenty wpisu na listy dziedzictwa, stały się dla wielu szansą na upowszechnianie wiedzy i umiejętności bartniczych, zarówno na gruncie lokalnym, jak i krajowym. W kontekście podejmowanych praktyk, badane zjawisko włączyłam w zakres dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, a także założeń turystyki zrównoważonej. W czasach zmian klimatu, zaniku różnorodności gatunkowej i naturalnych siedlisk pszczół, działania w obrębie ochrony dziedzictwa i turystyki zrównoważonej, stwarzają możliwości do poszerzania międzygatunkowych spotkań o wspólnoty pozaludzkich bytów. Jako antropolożka społeczno-kulturowa lokuję badane zjawisko w szerszych kontekstach społeczno-kulturowych, uwzględniając szanse i zagrożenia wynikające z podejmowanych praktyk.

Karolina Echaust - doktorantka w Instytucie Antropologii i Etnologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jej obszar zainteresowań to: antropologia środowiskowa, etnografia międzygatunkowa, nowa humanistyka (postantropocentryzm, posthumanizm), dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, w szczególności bartnictwo, pszczelarstwo i łowiectwo, a także magia ludowa, obrzędowość doroczna, rolnictwo. Wiceprezeska Zarządu Oddziału w Poznaniu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz członkini European Association for Critical Animal Studies (EACAS).

Prof. UAM dr hab. Michał Pawleta

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Turystyka archeologiczna jako formuła interpretacji dziedzictwa w kontekście zrównoważonego rozwoju

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest szeroko deklарowana i wykorzystywana we współczesnym dyskursie naukowym, a także w polityce rozwojowej. Zrównoważony rozwój odnosi się również do dziedzictwa kulturowego i archeologicznego. Ważnym elementem współczesnej doktryny konserwatorskiej jest odejście od idei ochrony dziedzictwa archeologicznego na rzecz racjonalnego zarządzania tym dziedzictwem, zgodnie z przesłankami zrównoważonego rozwoju. Wynika to z założenia, że z jednej strony dziedzictwo jest przedmiotem ochrony, ale z drugiej strony stanowi potencjał, który powinien zostać zaadaptowany do nowych warunków i wykorzystywany do rozwoju kulturalnego, społecznego i gospodarczego.

Przyjmując taki punkt widzenia, w wystąpieniu omówiona zostanie rola, jaką interpretacja zasobów dziedzictwa archeologicznego może odgrywać w kontekście zrównoważonego rozwoju. Jako exemplum dobrych praktyk, wdrażających ideę zrównoważonego rozwoju w oparciu o zasoby archeologiczne, posłuży turystyka archeologiczna, która ma na celu promowanie zainteresowania społeczeństwa archeologią i ochroną stanowisk archeologicznych. Na wybranych przykładach przedstawione zostaną jej założenia, realizacje, wyzwania oraz zagrożenia.

Michał Pawleta - dr hab., prof. UAM, archeolog, pracuje na Wydziale Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego zainteresowania badawcze oscylują wokół zagadnień społecznego funkcjonowania archeologii, roli i znaczenia przeszłości we współczesnym społeczeństwie, ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz teorii i metodologii archeologii. Autor licznych artykułów i publikacji naukowych, redaktor kilku książek. Współredaguje serię wydawniczą „Horyzonty współczesnej archeologii”.

Prof. UMCS dr hab. Sebastian Bernat

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Festiwale organowe w kontekście turystyki zrównoważonej i interpretacji dziedzictwa

Od wielu lat w licznych ośrodkach na całym świecie są organizowane festiwale organowe/muzyki organowej. Można je uznać za fenomen kulturowy, gdyż odbywają się są najczęściej w kościołach w sezonie letnim (urlopowym), kiedy nie funkcjonują instytucje kultury. Wówczas stają się atrakcją nie tylko dla społeczności lokalnej ale także dla wypoczywających. Wśród festiwali są zarówno te o bogatych tradycjach, organizowane na najcenniejszych, historycznych instrumentach, przyciągające turystów – melomanów, jak i te w ośrodkach miejskich czy wiejskich, gdzie instrumenty organowe nie posiadają zabytkowych wartości, ale ich możliwości pozwalają poprzez koncerty dotrzeć z wysoką kulturą do mieszkańców, rzadko korzystających z ofert instytucji kultury. Powstawaniu kolejnych imprez tego typu towarzyszy „wskrzeszanie” do życia koncertowego zapomnianych lub zaniedbanych historycznych organów lub budowa nowych, koncertowych instrumentów. Ponadto efektem powszechnie dostępnych festiwali może być wzrost wrażliwości odbiorców na piękno oraz zainteresowanie ich dziedzictwem kulturowym (instrument, obiekt, muzyka). Wymaga to właściwej interpretacji dziedzictwa oraz akcentowania związku kultury organowej ze zrównoważonym rozwojem.

Celem referatu jest prezentacja wyników analizy przykładowych festiwali organowych w Polsce. W badaniach uwzględniono własne doświadczenia jako uczestnika festiwali oraz materiały wtórne (głównie dostępne w internecie). Do-

datkowo przeprowadzono badania sondażowe wśród pracowników naukowych/naukowo-dydaktycznych różnych ośrodków naukowych w Polsce oraz wśród studentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Poza danymi jakościowymi pozyskano także dane ilościowe, przez co podjęty temat zostanie ukazany wieloaspektowo, z odniesieniem do turystyki zrównoważonej i interpretacji dziedzictwa. Poruszona też zostanie kwestia organizacji festiwali organowych w kryzysie pandemicznym i wobec wojny na Ukrainie.

Sebastian Bernat – geograf, profesor uczelni, pracownik badawczo-dydaktyczny w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Badania koncentruje głównie na percepcji i przemianach krajobrazu, planowaniu i zarządzaniu krajobrazem oraz turystyce kulturowej. Autor ponad 180 publikacji naukowych i popularnonaukowych, redaktor naukowy kilku publikacji zbiorowych z zakresu studiów krajoobrazowych, recenzent kilku monografii i kilkuset artykułów naukowych, promotor 68 prac licencjackich, inżynierskich i magisterskich na kierunkach geografia, gospodarka przestrzenna, ochrona środowiska oraz turystyka i rekreacja. Autor monografii „Dźwięk w krajobrazie. Podejście geograficzne” (Wyd. UMCS Lublin, 2015). Członek Zarządu Komisji Krajoobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Organizator Interdyscyplinarnych Seminariów Krajoobrazowych. Wieloletni koordynator wydziałowy Lubelskiego Festiwalu Nauki. Pasjonat organów i muzyki organowej.

→ **Rubież pod presją pług historii – interpretacja dziedzictwa
parków krajobrazowych województwa zachodniopomorskiego,
udział w rozwoju regionu, zagrożenia i ich charakter**

Tomasz Cerebież-Tarabicki (Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Zachodniopomorskiego)

→ **Zrównoważona turystyka w Bieszczadach. Prawda czy mit?
Studium przypadku na przykładzie Bieszczadzkiego Parku Narodowego**

Małgorzata Skulimowska (Uniwersytet Rzeszowski)

→ **Wigry - przystanek na pograniczu, kultur i narodów?**

Maciej Ambrosiewicz (Wigierski Park Narodowy)

→ **Walory przyrodnicze Parku Narodowego „Bory Tucholskie”
w kontekście zagrożeń wynikających z udostępniania**

Magdalena Kochanowska (Park Narodowy „Bory Tucholskie”)

MODERACJA

Alina Zajadacz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Tomasz Cerebież-Tarabicki

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Zachodniopomorskiego

Rubież pod presją pług historii – interpretacja dziedzictwa parków krajobrazowych województwa zachodniopomorskiego, udział w rozwoju regionu, zagrożenia i ich charakter

Zgodnie z ideą konferencji - wskazaniem roli obszarów chronionych w turystyce dziedzictwa - jest to omówienie tejże roli w z perspektywy administracji parków krajobrazowych Pomorza Zachodniego. Jego celem jest wskazanie możliwej interpretacji dziedzictwa regionu, szans w rozwoju turystyki, zagrożeń dla dziedzictwa i ich charakteru. Badano literaturę, dokumentację dotyczącą wartości chronionych, badania społeczno-ekonomiczne, akty prawne. Krajobraz kulturowy regionu wyznacza dziedzictwo poniemieckie uznawane za kłopotliwe. Wiąże się to tak z jego pochodzeniem jak i z nadal zbyt niskim poziomem świadomości społeczności lokalnych w zakresie znaczenia walorów ich małych ojczyzn. Utrudnia to kreację kompleksowego produktu turystycznego i samo zachowanie substancji stanowiącej wartość chronioną. Polityka regionu zakłada rozwój turystyki na obszarach o niższej konkurencyjności. Wskazane uwarunkowania skutkują jednak nadal wyczerpywaniem chłonności głównie pasa nadmorskiego.

Cezura 1989 r. przyniosła ewolucję otoczenia prawnego, w kontekście ochrony krajobrazu skutkującą zmniejszeniem swobody kreowania stosownych ram prawnych. Wdrażaniu Europejskiej Konwencji Krajobrazowej towarzyszyły

nadzieje odwrócenia tego trendu, brak jest jednak dostatecznego wykorzystania dostępnych narzędzi co skutkować może degradacją wartości chronionych. Aktualne pozostają zagrożenia dla krajobrazu takie jak westernizacja, disneylandyzacja, kreolizacja, stanowiące różne przejawy uatrakcyjniania atrakcji.

Mimo wad uregulowań prawnych administracja parku krajobrazowego posiada pewne możliwości wpływu na ten stan rzeczy, wobec deficytu form władczych za sprawą działań z zakresu *soft power* – edukacji i promocji.

Tomasz Cerebież-Tarabicki – od 2014 roku pracownik Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego, obecnie na stanowisku starszego specjalisty ds. ochrony krajobrazu, wartości historycznych i kulturowych, absolwent (w 2012 r.) kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji oraz (w 2017 r.) turystyka i rekreacja na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego po złożeniu prac magisterskich pt.: Powszechne korzystanie ze środowiska a realizacja celów ochrony przyrody na przykładzie Drawieńskiego Parku Narodowego oraz Atrakcyjność turystyczna Drawskiego Parku Krajobrazowego.

Dr Małgorzata Skulimowska

Uniwersytet Rzeszowski

Zrównoważona turystyka w Bieszczadach. Prawda czy mit? Studium przypadku na przykładzie Bieszczadzkiego Parku Narodowego

W wystąpieniu przedstawiona zostanie problematyka związaną z rozwojem różnych rodzajów i form turystyki na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego a ich wpływem na przyrodę i dziedzictwo w tym regionie. Bieszczady, a w szczególności obszar tzw. Bieszczadów Wysokich stał się bardzo „modny” i popularny w ostatnich latach. Zarówno same góry jak i okolica wokół Zalewu Solińskiego z roku na rok przyciąga coraz większą liczbę turystów. Powstaje rozbudowana infrastruktura turystyczna, która zaspokaja zróżnicowane potrzeby turystów. Wydłużył się również sezon turystyczny, który wcześniej koncentrował się głównie w okresie wakacyjnym oraz podczas ferii świątecznych i zimowych. Wpis z 2021 roku na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO lasów bukowych położonych w granicach Bieszczadzkiego Parku Narodowego w szczególności sposób również podkreślił wyjątkowość tego regionu pod względem przyrodniczym. Dla potrzeb turystów zainteresowanych bioróżnorodnością przyrody jak również wielokulturowym dziedzictwem tego obszaru powstają kolejne kilometry szlaków, ścieżek i tras o różnorodnym przeznaczeniu i charakterze.

W związku z powyższym nasuwa się pytanie – problem badawczy: czy turystyka na tym terenie rozwija się w sposób zrównoważony, niezagrożający przyrodzie i dziedzictwu kulturowemu? Wystąpienie powstała w oparciu

o analizę dostępnych źródeł i materiałów (w tym statystyk Bieszczadzkiego Parku Narodowego), bezpośrednie wywiady z przewodnikami beskidzkimi oraz badania i obserwacje w terenie.

Małgorzata Skulimowska - doktor nauk o Ziemi w zakresie geografii, specjalizacja: geografia turystyczna, adiunkt w Zakładzie Kartografii i Turystyki Historycznej w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Zajmuje się zagadnieniami związanymi z turystyką kulturową w województwie podkarpackim m.in. szlakami kulturowymi oraz funkcjami i dostępnością turystyczną obiektów zabytkowych. W czasie wolnym od pracy naukowej pracuje jako przewodnik beskidzki i pilot wycieczek.

Dr Maciej Ambrosiewicz

Wigierski Park Narodowy

Wigry - przystanek na pograniczu, kultur i narodów?

Suwalszczyzna wydaje się być synonimem pogranicza z leżącym w jej sercu jeziorem Wigry. Region ten graniczy z Litwą, Białorusią i Rosją, ale też graniczy z Podlasiem i Mazurami, czyli krainami geograficzno-kulturowymi. Obecna Suwalszczyzna to dawny zachodni fragment Wielkiego Księstwa Litewskiego. Suwalszczyzna pokrywa się z kilkoma mezoregionami geograficznymi, jednym z nich jest Pojezierze Suwalskie będące częścią Pojezierza Litewskiego. W sercu leży jezioro Wigry. Dzięki Czarnej Hańczy, która w południowym biegu została przekształcona na Kanał Augustowski jest połączone z Morzem Bałtyckim.

Lasy, rzeki, jeziora, rozłogi pól, zabudowa miast i wsi, a także walory niematerialne tworzą wielowątkowy, wielowarstwowy krajobraz kulturowy. O jego szczególnej wartości decyduje ciągłość nawarstwień, ich różnorodność, atrakcyjność estetyczna oraz połączenie tych elementów z przyrodą. W warstwie przyrodniczej walory ulegają stałym i systematycznym zmianom, ma na to wpływ rosnąca urbanizacja obszarów wiejskich. Walory kulturowe tak często odwołujące się do przeszłości ulegały w XX wieku kilkakrotnie gwałtownym zmianom. Czy są to jednak determinanty oznaczające pogranicze?

Maciej Ambrosiewicz - urodzony w 1963 roku w Suwałkach konserwator zabytków, muzealnik i regionoznawca. Kieruje zespołem Muzeum Wigier w Wigierskim Parku Narodowym. Prezes Augustowsko-Suwalskiego Towarzystwa Naukowego.

Autor kilkudziesięciu prac z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Publikacje z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego były nagradzane i wyróżniane przez Ministra Kultury i Sztuki oraz Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Autor i współautor wielu książek i artykułów oraz opracowań naukowych. Redaktor naczelny kwartalnika „Wigry”. Nadzorował prace konserwatorskie przy wielu obiektach zabytkowych. Autor i współautor kilkudziesięciu wystaw stałych i czasowych. Autor scenariuszy m.in. do sali edukacyjnej w Parku Krajobrazowym Dolina Słupi, Muzeum Środkowej Odry w Nowej Soli, Muzeum Parku Narodowego „Ujście Warty” w Słońsku, Biebrzańskiego Parku Narodowego, Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej.

Magdalena Kochanowska

Park Narodowy „Bory Tucholskie”

Walory przyrodnicze Parku Narodowego „Bory Tucholskie” w kontekście zagrożeń wynikających z udostępniania

Na przykładzie Parku Narodowego „Bory Tucholskie” zostaną omówione zagrożenia dla przyrody wynikające z udostępniania. W referacie znajdą się zatem informacje o podstawach prawnych funkcjonowania parków narodowych. Następnie krótkie informacje o walorach przyrodniczych Parku Narodowego „Bory Tucholskie”. Główna część referatu dotyczyć będzie zdefiniowania zagrożeń, w tym zagrożeń wynikających z udostępniania Parku dla turystyki. Na przykładzie Parku Narodowego „Bory Tucholski” przedstawione zostaną działania które zmierzają do ograniczania lub wręcz wyeliminowania tych niekorzystnych oddziaływań. Zostaną również przedstawione nowe trendy w turystyce „przyrodniczej” i wynikające z nich niebezpieczeństwa.

Podczas referatu zostanie podjęta próba wykazania jak ważną rolę dla zachowania łączności przyrodniczej mają otuliny Parków, a szczególnie ich organizacja przestrzeni. W sytuacji, w której ustawa o ochronie przyrody, praktycznie rzecz biorąc, omija prawne usankcjonowanie obostrzeń w otulinie, zostaną przedstawione rozwiązania które mogą pomóc w tej sytuacji. Właśnie dlatego zostanie wykazana potrzeba uczestnictwa przedstawiciela parków narodowych w tworzeniu dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Część wypowiedzi będzie poświęcona także działaniom z zakresu planowania przestrzennego. Uporządkowanie spraw

związanych z zagospodarowaniem przestrzennym ma i będzie miało największy wpływ na funkcjonowanie parków narodowych a przede wszystkim na zachowanie ich zasobów przyrodniczych. Jeśli pominiemy tę kwestię to parki staną się izolowanymi wyspami, a prawidłowy rozwój świata przyrodniczego zostanie nieodwracalnie zachwiany.

Magdalena Kochanowska – z wykształcenia mgr inż. leśnictwa, uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie edukacji i ochrony przyrody w parkach narodowych. 15-letni staż pracy dydaktycznej w Technikum Leśnym w Tucholi, a następnie już 22 lata pracy w Parku Narodowym „Bory Tucholskie”, najpierw jako kierownik pracowni dydaktyczno-naukowej a następnie jako główny specjalista ds. udostępniania Parku.

12.10 ——— czwartek

WYKŁAD WIODĄCY
17.00-18.00

—————→ **W kierunku personalizacji, zrozumienia, równowagi:
jak wykorzystać złoty pył świata cyfrowego**
Magdalena Kachniewska (Szkoła Główna Handlowa)

Prof. SGH dr hab. Magdalena Kachniewska

Szkoła Główna Handlowa

W kierunku personalizacji, zrozumienia, równowagi: jak wykorzystać złoty pył świata cyfrowego

W dobie dynamicznego rozwoju rozwiązań mobilnych, jednym z najważniejszych trendów pozostaje SoCoMo (social context mobile) – źródło rozwiązań, bez których trudno współcześnie zapewnić konkurencyjność regionu lub atrakcji turystycznej. Ogrom informacji, jaką skrywają dane cyfrowe, pozwala inaczej spojrzeć na ruch turystyczny (jego rozmieszczenie przestrzenne, dynamikę, wpływ na otoczenie) oraz sprawniej nim zarządzać (relokować, personalizować, ułatwiać dostęp do informacji, ostrzegać, zachęcać, wspierać turystów w rozumnym zwiedzaniu i przemyślanym planowaniu, ale także spontanicznym podejmowaniu decyzji).

Wyniki badania pilotażowego przeprowadzonego wśród menedżerów kilkunastu organizacji rynku turystycznego (w tym przedsiębiorców, dyrektorów organizacji turystycznych i podmiotów kultury oraz twórców aplikacji mobilnych dla turystyki) wskazują co prawda, że dojrzałość cyfrowa nie jest mocną stroną polskiej turystyki, ale sam fakt przeprowadzenia samooceny powodował nadzwyczajne zainteresowanie możliwościami, jakich dostarcza analiza danych cyfrowych. Ustalmy zatem, czego nam brakuje, aby zadbać o zrównoważony rozwój turystyki i ułatwić rozumne zwiedzanie, dostosowane do wieku, kontekstu i zainteresowań podróżnych.

Magdalena Kachniewska - analityczka trendów z zakresu inteligentnej turystyki, marketingu cyfrowego i sztucznej inteligencji, przewodnicząca kapituły konkursu „New.Tech.New.Travel”. Przewodnicząca Rady Fundacji „Rok Rzeki Wisły”, członek Rady Naukowej Szlaku Kanału Elbląskiego oraz Komitetu Naukowego NETOUR Project.

Prowadzi badania z zakresu: modeli biznesowych gospodarki cyfrowej, inteligentnej mobilności i marketingu mobilnego (SoCoMo). Obecnie realizuje dwa niezwykle projekty z pogranicza turystyki i nowych technologii: inteligentny system wyszukiwania ofert turystycznych oparty na algorytmach rozumienia języka naturalnego (NLP) oraz system predykcji cen dla sektora turystycznego z wykorzystaniem zaawansowanych metod fuzji danych wielowymiarowych i uczenia maszynowego (ePREDYKTOUR).

13.10 ————— piątek

SESJA REFERATOWA (III)
10.00-11.30

- **Równoważenie turystyki poprzez interwencje interpretacyjne**
Barbara Gołębiowska (Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku,
Interpret Europe)
- **Chwilowa moda czy nowy kierunek interpretacji dziedzictwa kulturowego?**
Działalność prywatnych muzeów w Polsce
Daria Kieraszewicz (Wyższa Szkoła Gospodarki)
- **Możliwości i ograniczenia wykorzystania mediów społecznościowych
w procesie planowania rozwoju turystyki w skali lokalnej,**
Aleksandra Minkwitz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

MODERACJA

Armin Mikos von Rohrscheidt (Uniwersytet Zielonogórski)

Barbara Gołębiowska

Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku,
Interpret Europe

Równoważenie turystyki poprzez interwencje interpretacyjne

Turystyka jest tą dziedziną aktywności człowieka, która ściśle wiąże się z dobrowolnością, przyjemnością, odpoczynkiem i rozrywką. Interpretacja dziedzictwa z kolei zakłada, że jej uczestnicy przez kontakt z konkretnym fenomenem dostaną możliwość wejścia w sferę wielkich idei i powinności wynikających z wyzwań współczesności, takich jak odpowiedzialność społeczna i środowiskowa, budowanie współpracy i pokoju.

W swoim wystąpieniu podejmę analizę, czy te dwa podejścia da się pogodzić i w jaki sposób, oraz ukazę „interwencje interpretacyjne” jako sposób na stopniowe „równoważenie” turystyki. Odwołam się do koncepcji „learning landscapes”, muzeoterapii oraz idei uczenia się przez całe życie (do której odwołuje się 4 cel zrównoważonego rozwoju UNESCO), a także konkretnych doświadczeń wynikających z praktyki muzealnej oraz projektu przeszkolenia 30 pracowników muzeum na kursach interpretacji dziedzictwa w ramach programu Erasmus+.

Barbara Gołębiowska – muzealniczka, edukatorka, historyczka sztuki. Od 2011 roku kierowniczką Działu Edukacji w Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, od 2023 także pełnomocniczką dyrektora ds. projektów innowacyjnych. Ukończyła historię sztuki na Uniwersytecie Warszawskim, studiowała w Szkole Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, a także na studiach podyplomowych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej oraz Akademii Przywództwa Kobiet LiderShe na Akademii Leona Koźmińskiego. Prowadzi zajęcia z zakresu edukacji muzealnej i interpretacji dziedzictwa na Podyplomowym Studium Muzealniczym na Uniwersytecie Warszawskim. Członkini Forum Edukatorów Muzealnych oraz organizacji Interpret Europe, gdzie ukończyła kursy i zdobyła certyfikaty Certified Interpretive Planner oraz Certified Interpretive Guide.

Daria Kieraszewicz

Wyższa Szkoła Gospodarki

Chwilowa moda czy nowy kierunek interpretacji dziedzictwa kulturowego?

Działalność prywatnych muzeów w Polsce.

Wystąpienie dotyczy problematyki rozwijających się w ostatnich 15 latach żywych muzeów prywatnych w Polsce. Muzeum z definicji jest jednostką nie nastawioną na osiągnięcie zysku, a muzea prywatne powstają, by realizować założoną misję, ale także osiągać zysk, bazując na innowacyjnym podejściu do interpretacji dziedzictwa dostosowanej do szeroko zdefiniowanych grup odbiorców. Ich popularność jest coraz większa wśród różnych grup wiekowych. Autorka skupia się na obiektach, których wyróżnikiem są warsztaty: zajęcia rzemieślnicze lub kulinarne. Wstępem jest identyfikacja tych produktów na mapie kraju, a także określenie formy prawnej oraz opis działalności i sposobów komercyjnej interpretacji lokalnego dziedzictwa. W wystąpieniu zaprezentowane zostaną wyniki badań metodą wywiadu bezpośredniego niestandardyzowanego, którym objęci zostaną właściciele i kadra zarządzająca kilku obiektów w Polsce. Wśród nich: Żywe Muzeum Piernika, Rogalowe Muzeum Poznania, Lubelskie Muzeum Cebularza, Muzeum Chleba w Radzionkowie, Muzeum Mydła i Historii Brudu.

Wystąpienie jest wstępem do szerszych badań nad produktem turystycznym, jakim są prywatne muzea prezentujące lokalne dziedzictwo. Praca opiera się także na doświadczeniach własnych autorki, która prowadzi jedno z takich muzeów.

Daria Kieraszewicz - wykładowczyni i przedsiębiorczyni. Praktyk w zakresie organizacji usług turystycznych oraz tworzenia i komercjalizacji produktów turystycznych, w tym najważniejszego dla niej, Muzeum Mydła i Historii Brudu w Bydgoszczy, które współtworzy od 2012 roku. Absolwentka kierunku Zarządzanie Turystyką i Rozwojem na Uniwersytecie Le Mirail w Tuluzie oraz Turystyki i Rekreacji w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy. W 2023 roku chce rozpocząć studia doktoranckie i rozpocząć badania nad rozwojem produktu turystycznego jakim są prywatne muzea.

dr Aleksandra Minkwitz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Możliwości i ograniczenia wykorzystania mediów społecznościowych w procesie planowania rozwoju turystyki w skali lokalnej

Wystąpienie podejmuje temat wykorzystania mediów społecznościowych na potrzeby planowania rozwoju turystyki w skali lokalnej. W aspekcie poznawczym celem jest rozpoznanie tak możliwości, jak i ograniczeń związanych z wykorzystaniem mediów społecznościowych jako bazy danych oraz narzędzi monitorowania efektów. Celem w aspekcie metodycznym jest testowanie metod analiz danych jakościowych oraz ilościowych generowanych przez użytkowników TripAdvisor. Cel praktyczny obejmuje dostarczenie wiedzy w zakresie uzupełniania luk informacyjnych dotyczących stanu turystyki oraz wykorzystania mediów społecznościowych w planowaniu i tworzeniu oferty turystycznej w skali lokalnej oraz monitorowaniu jej efektów.

W aspekcie teoretycznym celem wystąpienia jest przedstawienie rekomendacji w zakresie wykorzystywania mediów społecznościowych jako źródła danych do planowania rozwoju turystyki w skali lokalnej. W pracy przyjęto metodologię właściwą dla badań eksploracyjnych (*exploratory data analysis*, EDA), zastosowano między innymi: *desk research*, analizę statystyczną oraz *data mining*. Badania przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z serwisu TripAdvisor. W efekcie uzyskano wiedzę o 1) zakresie informacji na temat destynacji turystycznej, które można zidentyfikować na podstawie treści publikowanych w mediach społecznościowych, 2) narzędziach umożliwiają-

cych ekstrakcję wiedzy o turystyce z mediów społecznościowych, 3) sposobie w jaki te informacje mogą wspierać proces planowania rozwoju turystyki i 4) ograniczeniach z tym związanych.

Aleksandra Minkwitz - doktor nauk ścisłych i przyrodniczych w zakresie nauki o ziemi i środowisku (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), magister ekonomii (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu). W swojej pracy naukowej zajmuje się zagadnieniami związanymi z planowaniem rozwoju turystyki, turystyką dostępną, eksploracją danych i wykorzystaniem mediów społecznościowych w turystyce.

13.10 ————— piątek

DEBATA
12.00-14.00

Turystyka zrównowazona w praktyce opiekunów i zarządców dziedzictwa

Debatować będziemy o tym, czy i jakie wyzwania związane ze współczesnymi kryzysami mają wpływ na zarządzanie miejscami dziedzictwa. Czy zarządcy dostrzegają je w swojej praktyce i w jaki sposób reagują na nie w rozwijanych strategiach, oraz czy przewidują i wdrażają rozwiązania profilaktyczne zanim nadejdą kłopoty. Interesuje nas, czy wprowadzane zmiany są trwałe, czy czasowe, oraz, co bardzo ważne, czy wpływ kryzysu może być dobroczynny, słowem – jak przekuć zagrożenia w szansę.

W dyskusji udział wezmą:

- **Jędrzej Kałużny** (Spycimierskie Boże Ciało)
- **Emilia Pawnuk** (Twierdza Srebrna Góra)
- **Renata Stachańczyk** (Narodowy Instytut Dziedzictwa / Park Mużakowski)
- **Piotr Zubowski** (Muzeum Kresów w Lubaczowie)

MODERACJA

Aleksandra Chabiera
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Dr Jędrzej Tomasz Kałużny – doktor historii, absolwent Uniwersytetu Łódzkiego, wydziału Filozoficzno-Historycznego, historyk, mediewista, regionalista, badacz mikrohistorii regionu. Od 2020 r. pracownik urzędu miasta w Uniejowie, koordynujący projekt powstawania Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, miejsca skupionego na badaniu oraz ochronie lokalnej tradycji „ubierania drogi” na procesję Bożego Ciała. Wspomniana tradycja układania kwiatnych dywanów, wpisana została na listę reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa Unesco. Od 2016 r. związany z „Muzeum Fabryki” w Łodzi, zajmującym się działalnością muzealną, a także współpracą z dawnymi pracownikami zakładów włókienniczych. Autor artykułów naukowych o tematyce mediewistycznej oraz historii regionu. Jeden z Twórców Społecznego Archiwum Spycimierskiego. Prywatnie rekonstruktor historyczny oraz pasjonat archeologii eksperymentalnej. Organizator wydarzeń i festiwali historycznych. Pracownik merytoryczny w trakcie badań archeologicznych Pól Grunwaldzkich.

Emilia Pawnuk – prezes Spółki Twierdza Srebrna Góra (Pomnik Historii) od 2017 roku. Mgr inż. z wykształceniem ekonomicznym (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) i budowlanym (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu). Doświadczenie zawodowe obejmuje m.in.: weryfikację wniosków o dofinansowanie ze wsparciem UE i wniosków o płatność (ARiMR), administrowanie zasobem niezagospodarowanym, zabezpieczenie obiektów, w tym zabytkowych (Agencja Nieruchomości Rolnych, obecnie KOWR) oraz prowadzenie inwestycji na zasobie Skarbu Państwa. Członek różnych stowarzyszeń, m.in. Turystyczna Trzynastka, Szlak Tajemniczych Podziemi, Dolnośląska Organizacja Turystyczna.

dr inż. Renata Stachańczyk – architekt krajobrazu specjalizująca się w zagadnieniach związanych z opieką i ochroną zabytkowych założeń ogrodowych. Pracuje w Narodowym Instytucie Dziedzictwa, w którym kieruje Działem Krajobrazu, Zieleni Zabytkowej i Cmentarzy. Doktorat w dziedzinie nauk technicznych, dyscyplinie architektura i urbanistyka, specjalizacja architektura krajobrazu. Autorka i współautorka opinii, ekspertyz, opracowań studialnych i projektowych dotyczących rewaloryzacji obiektów zabytkowej zieleni oraz opracowań standaryzujących w tej dziedzinie.

Przez wiele lat związana z procesem rewaloryzacji Parku Mużakowskiego, m.in. jest współautorką dokumentacji wpisu Parku Mużakowskiego do rejestru zabytków, dokumentacji wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO i Planu Zarządzania dla tego obiektu. W latach 2006-2020 pełniła funkcję kierownika projektu i była odpowiedzialna za całokształt zagadnień konserwatorskich związanych z rewaloryzacją polskiej części tego obiektu. Wyróżniona Odznaką Honorową za zasługi dla Województwa Lubuskiego (2015), Złotą odznaką Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Za opieką nad zabytkami” (2017) oraz Srebrnym „Medalem Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2022).

Piotr Zubowski – dyrektor Muzeum Kresów w Lubaczowie, absolwent historii w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego, autor i współautor monografii naukowych, a także artykułów naukowych i popularnonaukowych, publikowanych w językach polskim, niemieckim, angielskim i ukraińskim. Kierownik i uczestnik krajowych i międzynarodowych projektów naukowych, edukacyjnych, kulturalnych i wystawienniczych. Redaktor merytoryczny we „Wrocławskim Roczniku Historii Mówionej”, członek Towarzystwa Miłośników Ziemi Lubaczowskiej oraz zespołu redakcyjnego „Rocznika Lubaczowskiego”. Społeczny opiekun zabytków. Z ramienia Muzeum opiekun Zespołu Cerkiewnego w Radrużu – Oddziału Muzeum Kresów w Lubaczowie, wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO i listę Pomników Historii.

Aleksandra Chabiera – doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UAM. Współautorka i koordynatorka projektów krajowych i międzynarodowych z zakresu zarządzania dziedzictwem, redaktorka publikacji i autorka artykułów z zakresu rozwoju lokalnego opartego na dziedzictwie. Współautorka min. koncepcji i scenariusza badań społecznych dotyczących wiedzy i postaw Polaków wobec dziedzictwa, serii wydawniczej Dziedzictwo kulturowe w badaniach i pierwszego polskiego poradnika zarządzania dziedzictwem w gminach. Autorka koncepcji i redaktorka zbioru reportaży o wolontariacie dla dziedzictwa. Uczestniczyła w międzynarodowych grupach roboczych i sieciach, min. EVoCh (Economic Value of Cultural Heritage), HEREIN (European Heritage Network) – jako przedstawicielka Polski w imieniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w którym pracowała od 2008 do 2022 roku. Trenerka szkoleniowa, konsultantka i wykładowczyni z zakresu zagospodarowania zabytków, strategii lokalnych i rozwoju opartego o dziedzictwo materialne i niematerialne. Prowadziła szkolenia dla uniwersyteckich klubów naukowych, Policji, szkoli samorządy, instytucje kultury i organizacje pozarządowe.

KONFERENCJA NAUKOWA

12 ————— 13.10.2023

P O Z N A Ń

Interpretacja
dla ochrony
dziedzictwa

Turystyka
zrównoważona

ORGANIZATOR:

POZNAŃSKIE
CENTRUM
DZIEDZICTWA

POZnań*

PARTNERZY:

UNIwersytet
EKONOMICZNY
W POZNANIU

POZnań*.travel
POZNAŃSKA LOKALNA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA

HONOROWY
PATRONAT:

POLSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA